

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

TE TOA TAKITINI

NAMA 52.

HASTINGS.

Noema 1, 1925.

HE INOI

KI TE ATUA MANA E TOHUTOHU, MANA E MANAAKI
NGA WHAKARITERITENGA MO TETAHI PIHOPATANGA
MO TE IWI MAORI.

E TE ATUA KAHA RAWA. Ora tonu, e whakahaere nei
i nga mea katoa i te rangi, i te whenua; whakarangona
atawhaitia mai nga inoi a au pononga i a matou ka wha-
katu nei i tetahi Pihopatanga mo te Iwi Maori.

Meinga nga mema o te Hinota Topu kia kite, kia matau ki
nga mea e tika ana hei mahinga, kia kaha hoki ki te whakarite
i aua mea.

Tukua ki te hunga ma ratou te mahi taumaha, te whiriwhiri
Pihopa mo tenei Pihopatanga hou, kia ata arahina ratou e
tou Wairua Tapu, kia tupono ratou ki te tangata kua whiri-
whiria nei e koe, kia whakaritea ai tau e pai ai, kia nui haere
ai tou Kingitanga tapu, he whakaaro ki to matou Ariki, ki a
Ihu Karaiti.—*Amine.*

HE PANUI MO TE PEPA.

(1) Tera e puritia te perehi o *Te Toa Takitini* o Tihema kia
mutu mai te hui o te Hinota Topu i Poneke, kia uru ai nga
korero mo te Pihopatanga o te iwi Maori.

(2) Kua oti te whakapukapuka o nga kape o *Te Toa Taki-
tini* mai ano i a Mache ki a Tihema, 1924, me nga Waiata me
nga whakapapa a te Poari mo nga take Maori. Kei konei
katoa nga waiata. Nama 1 tae noa ki Nama 35. He pai te
whare o te Pukapuka nei. Ko te utu mo te pukapuka 12/6. Ma
te manu moata te toke.

TE TOA TAKITINI

318

TE TOA TAKITINI.

Noema 1. 1925.

TE PIHOPATANGA MO TE IWI MAORI.

Na te Etita.

KEI te whiriwhiri katoa nga Pihopatanga o Niu Tirenī i nga kaupapa e tika ai te tu o te Pihopatanga mo te Iwi Maori. He nui tonu nga uauatanga o te mahi nei, kei te pohehe etahi Maori me etahi pakeha hoki, he mea mama noa iho te whakatu i te Pihopatanga hou. Engari mehemea e tata mai ana ratou ki nga upoko whakahaere o tenei mahi, ka matakītaki atu ai i aua tangata matatu e honu atu ana ki te honutanga o nga ture o te ao mo enei tu whakahaere, ka kite ratou i nga uauatanga.

Te ahua kua kotahi te whakaaro o nga Pihopatanga o Aotearoa nei, ara he whakaae mo taua take. Ko etahi o nga Pihopatanga o Te Waipounamu kei te awangawanga. Kaore ratou i te whakaae kia wehe mai nga Maori i roto i nga pakeha. Kaore hoki ratou i te tino whakaae kei te kaha te whakaaro o te iwi Maori nui tonu kia wehea he Pihopatanga motuhake mo ratou. Ke etahi e mea ana me hiki tenei take mo te toru tau.

Ke te reo mana e te Hahi i Nui Tirenī katoa ko te Hinota Topu. He toru tau ka hui tenei Hinota Nui. Engari kua karangatia e te Atipihopa te Hui Topu kia hui ki Poneke i te 2 o nga ra o Tihema. Ka rua ai huinga o te Hinota Nui i tenei tau. Ko tenei hui a te Hinota he mea karanga hei whiriwhiri i nga ahuatanga katoa mo te Pihopatanga o te iwi Maori. E waru nga Pihopatanga i raro i te mana o Nui Tirenī, a tera e hui katoa ratou hei whiriwhiri i tenei take nui. Hei reira ra no mohiotia ai te whakamananga ranei o te Pihopatanga mo tatou, te korenga ranei.

Kaati kei a tatou tonu kei te iwi Maori te kupu kaha mo tenei take. Kuaa hei wehi ki te korero, kuaa hei wehi ki te whakatu i o koutou whakaaro. Ko te hiahia o o tatou hoa pakeha ko o tatou whakaaro kia puta. Ahakoa rite ki o ratou hiahia, ahakoa ranei kore e rite, kia ahatia. Engari kia puta he whakaaro kaha mo tatou.

Kei te pehea o koutou whakaaro e te iwi? E nga huihuinga o te Hahi, tena hanga mai he kaupapa korero ma koutou, he motini ranei mo enei take.

Ko tetahi take e tautohetohetia ana, me pakeha ranei me Maori ranei te Pihopa tuatahi?

I te hui i tu ki Rotorua i a Hune i whakaatu matou nga Maori, kei te whakaae noatu matou me pakeha te Pihopa tuatahi otira i whakaatu ano matou ki te whakaaro nui o te iwi me Maori tonu he Pihopa. E te iwi he titiro no matou ki nga uauatanga, ki nga taumahatanga o te whakatakoto i nga kaupapa tuatahi o te Pihopatanga hou i mea ai matou me pakeha te Pihopa tuatahi. Noreira ki te tupono he pakeha te Pihopa tuatahi kua tatou hei awangawanga. Otira kaore tonu pea tatou e manukanuka. Kei te inoi katoa tatou kia arahina tatou e te Wairua Tapu o te Atua i runga i enei take katoa. Kei te inoi hoki tatou kia tupono tatou ki ta te Atua tangata i whiriwhiri ai, hei whakarite i ta te Atua i pai ai. He nui te whakamihihia mo te maramatanga o te Atua i horahia haeretia nei ki nga tikanga katoa mo te Pihopatanga mo tatou mo te iwi Maori, a tae noa mai ki tenei ra. Ko te inoi me te tumanako, kia waiho tonu ma te Wairua Tapu tatou e arataki haere, i tena hikoinga i tena hikoinga, a tutuki noa tenei taonga nui, hei painga hei honore mo tatou mo te iwi Maori.

HE HUI HAHĪ NA NGATI RAUKAWA.

Motuiti.

28th Oketopa, 1925.

Ki Te Toa Takitini.

E TAMA tena koe. Tenei etahi kupu ruarua nei o te hui a Ngati Raukawa, me W. G. Wiremu, i tu ki Matarakapa, Foxton, i te 25 o Oketopa nei. Mau e mau atu ki nga marae maha o nga motu e toru nei.

(1) He whiriwhiri i etahi tangata tokorua, hei hoa mo nga Minita tokorua ki te hui ki Poneke a te 2 o nga ra o Tihema.

(2) He whiriwhiri mangai Reimana mo te Hinota ki Papawai a te 20 o Tihema.

(3) Mo nga moni i kohia i Otaki i te 9 o Pepuere, 1880:—

	£	s.	d.
Na nga Maori	621	1	6
Na Hamiora Wiremu ..	500	0	0

£1121 1 6

(4) Mo nga wheenua i tukua e nga tupuna ki te Hahi hei tunga whare-karakia, whare-kura hoki, me nga moni.

(5) Mo te Pihopa mo te Iwi Maori.

Na ko nga take 1 me 2 kua rite nga tangata mo enei take.

Ko te take (3). Kua tae te maha o nga moni ki te £15,000 inaianei. Ko nga whakamaranga a W. G. Wiremu mo nga take 3 me 4. Ko nga hua anake o nga moni e homai ki te Poari o te Hahi Maori, a kia kite mai ra te Hahi pakeha kua tino marama nga whakahaere a nga Poari o te Hahi Maori,

kua taungatia ki nga whakahaere e ora tonu ai, katahi ano ka tukua katoatia mai nga kaupapa katoa, moni, whenua, ki nga Poari o te Hahi Maori, itemea kua taunga ki nga tikanga katoa, ara kua pakeketia. Mo te take (5). Ko te tangata i oti i nga morehu o Ngati Raukawa me te Wiremu ano hoki i runga i te ata titiro whakaaro, a, oti iho ko. . . .

Heoi ra nga whakamarama. Kia whai kaha i roto i te Ariki, i te mana ano hoki o tona kaha.

Na to koutou hoa pononga.

TERI TE PAERATA.

[Kia ora koutou e Teri ko nga morehu o Ngati Raukawa. Ka pai ta koutou hui. Kei pouri koutou mo te korenga o ta koutou ingoa mo te Pihopa e perchitia. Ma te Atua tatou e arahi, kia tupono ai tatou ki Tana tangata i whiriwhiri ai mo tenei karangatanga tapu.]

NGA WAKA KOHATU.

Na W. Whatanui, Te Whaiti.

TENEI tetahi taonga whakamibaro. katahi ano ka kitea. He ana kohatu. Kei roto i taua ana ko nga waka taua, he kohatu katoa.

Ko te tangata nona tenei ana ko Toi Kairakau. Ko ana hapu ko Tini-o-Toi. ko te marangaranga, ko Maru-iwi. Ko enei nga hapu tuatahi o tenei motu, no te taenga mai o nga waka o te heke nui. ara o Matatua, ka tae mai a Whare Pakau raua ko tana iramutu ko Tangiharuru. Katahi ka patua a te Marangaranga, ka riro tenei whenua i a raua. ko te wahi i te ana nei i riro i a Tangiharuru.

Ko te ana nei kai Kaingaroa, e tata ana ki Murupara.

Kia ora e hoa, mo enei korero hou. He patai enei ki a koutou kia whakamaramatia mai.

- (1) I rongu ano ranei koutou ki o koutou matua e korero ana mo taua ana? Pehea nga whakaatu?
- (2) No hea te tauira o nga waka, ina hoki i rereke i te waka taua o te Maori o enei wa?
- (3) He ingoa ano ranei to te ana na?

HE RETA MAI NA PIHOPA ATARIA O INIA.

Hepetema 18, 1925.

Ki te Iwi Maori,—

TENA KOUTOU. Tenei ka tukuna atu nei te ripoata o te Hohipera a Ruka. Ko nga manaaki a te iwi Maori i te tau ka huri nei i ke ki te £36/10/-. Ahakoa kaore i eke ta koutou rau pauna i whakaari mai nei hei manaaki ma koutou i ta tatou hohipera, he aha koa. Tenei kei te mihi atu

matou nga Maori o Inia ki a koutou ki nga Maori o Nin Tirenī mo enei manaaki a koutou.

Hoatu taku aroha ki te iwi Maori. Na to koutou hoa.

V. S. DORNAKAL

(Pihopa Ataria).

[Ki nga Pariha o te Pihopatanga o Waiapu, tena koutou nga morehu. Na tatou (tae noa ki o tatou hoa kua whakarere nei i a tatou) i whakaae kia £100 i te tau hei awhina ma tatou ma te Hahi Maori i nga mahi a Pihopa Ataria, ara hei utu mo te takuta o te Hohipera o Ruka i Inia, noreira e tika ana kia oho tatou katoa mo te reta a Pihopa Ataria. Kotahi tonu te kupu a te rangatira. Kua takoto ta tatou kupu, he mea paahi rawa i roto i te Hinota. E nga Pariha whakamana ra ta tatou kupu. Kei takahia e tatou te kupu ki tenei tangata nui, tangata tapu, ki a Pihopa Ataria, a ka hoki mai tenei hei he, hei mate hoki mo tatou mo te iwi Maori. Awhinatia nga mahi a te Ariki, i raro i te mana whakahaere o Pihopa Ataria.

TE HOHIPERA O RUKA.

TE RIPOATA MO TE TAU 1924 KI 1925.

Na Pihopa Ataria.

KA rua nga tau o tenei Hohipera, a kei te mihi te ngakau mo te kaha o te tipu o nga whakahaere o taua Hohipera. E rua nga hapu kei te kaha rawa te whai mai i te Hohipera nei i tenei tau, ara he "Komati." he "Mawari." Ko enei hapu no nga tangata hokohoko taonga. Kaore ratou i whakatata mai i te tau tuatahi i te wehi ki o ratou tapu (caste). I te tuatahi mau tonu mai ai ratou i nga wai hei whakaranu ki o ratou rongoa i te wehi kei noa ratou i nga wai o te Hohipera. Engari inaianei kua pai, kua kore he wehi.

Ko te nuinga o nga turoro e mahia nei no nga tino rawa-kore: no nga iwi kaore i tae ki nga kura, he hunga pohehe. Kotahi te turoro i haere mai he mate no nga kanohi. Ka mutu te titiro a te takuta, ka hoatu e rua nga pepa ki te turoro. I tetahi o nga pepa ka tuhia e te takuta te nama. I tetahi he mea tuhi nga rongoa hei whakaranu ma te kemihī. Te riro-nga atu o nga pepa nei, ka patai mai te turoro: "Me whakapiri ki tehea o nga kanohi te pepa nui, ki tehea te mea iti!" Ta te pohehe tana patai!

Ko tetahi turoro i mau mai i tana patara nui tonu, ka mea kia whakakiia ki te rongoa, he whakaaro nona ma te nui o te rongoa ka tere te oma o te mate!

Ko etahi o nga kohungahunga no te kopu mai ra no ka paihanatia i te nui o te kai paipa (opium) a nga whaea. Nui atu nga mate taumaha o nga iwi nei.

Ko nga turoro i tapahia hui katoa	145
Ko nga tangata i werohia (vaccinated)	127
Ko nga turoro i tirohia nga mate	9,376
O tenei kaute ko nga Karaitiana	5,336
„ „ ko nga Hindu	3,313
„ „ ko nga Mahometa	727

I tenei tau i whakahaeretia he Mihana e nga kai-whakahaere o te Hohipera i nga Pariha o Dornakal, Nekonda, me Manukotiah. Kei nga po ko nga hui me nga whakaahua karaipiture, kei nga awatea ko nga mahi a nga takuta i nga turoro. Ahakoa te whakahawea o nga rangatira ki nga karaitiana, kei nga wa o te mate kaore he whakahawea ki nga takuta karaitiana.

Ahakoa te nui o nga mahi ma nga nechi, e tahuri tonu ana ratou ki te akoako i nga turoro ki nga kaupapa o te whakapono Karaitiana. Kei te haere tonu nga takuta ki nga kura ki te tiro tiro i te ahua o nga tamariki e tipu ake ana. He nui te whakamoemiti mo nga manaakitanga a te Atua i nga mahi katoa e pa ana ki te Hohipera o Ruka. Ko te tumanako kia mau tonu mai te manaaki a nga iwi i nga whakahaere o te Hohipera nei. Nui atu nga painga me nga maramatanga o teni Hohipera e puta ana ki nga iwi o tenei wahi o Inia e noho atu nei i roto i te pouritanga. Ko te hiahia he whakarahi ake i nga moenga o roto i te Hohipera kia uru ai nga turoro maha e tono mai nei kia uru mai ratou ki roto.

Kia ora koutou katoa e manaaki mai nei i tenei mahi i raro i te maru o to tatou Ariki.

HE KOANGA NGAKAU.

Na D. P. Hawiki.

HONORE J. G. COATES (Pirimia), Minita hoki mo te taha Maori.

Tenei to iwi Maori a Tuhoe kua kite iho i o whai korero i roto i *Te Toa Takitini* o te 1 o nga ra o Oketopa, 1925.

E whakaatu nei koe i te whakaaro o te Kawanatanga. No reira he mihi te mea nui, kia koe e awhina mainei koe i to iwi Maori e noho nei i Aotearoa e whakaatu nei koe i nga wahi pakeke o enei take i whakaatu mainei hoki koe ki te ahua o nga kai-arahi i enei kaupapa i mua. Ae e whaka ae ana hoki au motenei tangi korero a te Pirimia. Kaore e tika nga tangata pohehe ki te rere ki runga o te Tiriti o Waitangi hei pae whakarite i nga manaetanga mo nga whenua i murua i nga whawhai o mua. No reira e te Pirimia e te Minita hoki, kei te wawata enei morehu, mehemea e uru ana te Maori ki te pooti ano ia koe hei Minita mo te taha Maori ka hinga katoa atu te pooti o enei Maori kia tu tonu mai koe hei Pirimia hei Minita hoki mo te taha Maori, a tenei hoki te whaka moemiti

nei ki a Ta Mani Pomare me te Honore A. T. Ngata. No korua hoki te kaha te uaua ki te whawhai mo enei raupatu no reira ana te mea ngaro rawa korua e tiaki tae atu hoki ki te Kawanatanga e whaka puakina nei te whakaaro o te Kawanatanga e te Pirimia. No reira kei te wawata nga morehu kaumatua kia tere tonu te homai i nga Komihana hei uiui i nga Raupatu. I te wa kei ora ana ratou kia kite ai nga kanohi kaumatua i te mahi whaka miharo, i runga i o ratou pohehe tanga i nga ra kai kore ture ana te Maori i mua ra.

Kia ora te Pirimia hou. Kia mau tonu hoki to tuunga Pirimia minita tanga hoki mo te taha Maori.

TE RIPOATA O TE HUI I TU KI TE KUITI

I TE 10 O NGA RA O OKETOPA, 1925.

HE tomo i te Matua-a-whare, ara i TE TOKANGA-NUI-A-NOHO, i powhiritia ai e Hotu Taua, Tomika Kereti, Wehi Ringitanga, Tuwhakaririka Patena, Hiri Wetere, ara e nga rangatira katoa o Ngatimaniapoto:—

Te Kingi me ona iwi, Waikato me te Taihauauru katoa. I tae mai, ai a Koroki te Rata Mahuta Tawhiao Potatau te Wherowhero, ratou ko ona matua tupuna, ara a Tonga Mahuta, Te Rau Mahuta, Tawera Te Wherowhero, Te Puke Hema Te Ao, Tungia Hema Te Ao, Te Aata Wanakore, Haunui Tawhiao, me nga rangatira hoki o Taranaki: a Te Ua Haumen, Nohomairangi Te Whiti, Toroa Ngatau, Te Pou Wharepouru, Rau-ngaiti Te Awaitaia, Noho Ropihana, Atiria Nohomairangi, Ta Maui Pomare, Taite Te Piwa.

Ko nga tangata katoa i tae mai ki tenei hui e 500.

Nga tangata na raua i kawa te whare ko Tumua Wharenikau, ko Hone Hira. I patai te kai-karakia, "Mo wai tenei whare?" Ka whakahokia e Parehina Tuwhakaririka Patena, "Mo te Kingi." Ka patai ano te kai-karakia, "Ko wai te ingoa o tenei whare?" Ka whakahokia e te iwi ko Te Tokanga-nui-a-Noho.

I roto i nga take katoa i korerotia i tenei hui, kahore i whakaaetia kia whakahaerea nga take pooti mema.

TE ROPU MAHI.

(LABOUR PARTY.)

Na Ihaia Hutana.

IROTO i nga kauhau whakamarama mo nga ropu mahi me nga rawakore e huia ana, ano he putake kotahi. Ko te putake ia he whakatutu mema Maori mo te Paremata hei hapai i nga kaupapa a Te Ropu Mahi i whakairotia nei e a ratou tangata matau ara tohunga hei whakatakoto ki te aroaro o Te Paremata o te Koroni nui tonu. Kei roto hoki i taua kaupapa te wahi e ora ai Te Iwi Maori e ai ki ta ratou. Ko

nga Maori i whakaturia hei hapai i tenei tikanga kei te haere ki te kauhau haere i tenei kaupapa.

Na whakarongo mai e nga Uri Whakatipu o Te Ao Hou Kaua ra hei ponana. Ata whakaarohia to tatou ora. Ko te takuta anake kei te mohio ki te reka ki te kawa ranei o te rongoa i roto i te pounamu.

Haunga ia te turoro. Ko ta ratou kaupapa kei te taupatu-patu ki nga tikanga Maori e kore nei e taea e nga tohunga-a-ature te tinei noaiho; haunga ia Te Paremata. Ko te painga hoki mo ta ratou kaupapa ko te whaka kotahi atu i a tatou ki te iwi pakeha. Kotahi tonu te huarahi e taea ai, ara ko te tinei i o taua nei tikanga ara nga mana tuku iho, nga mana tangata, nga mana taonga, mana kawenata, nga mana-a-ature, e tau nei ki runga i te whenua me te tangata. Kia hohonu ra te titiro me te whakaaro! Kaua to koutou tohungatanga e whakamomonatia ki ta te tangata kai. Whakamomona i a koutou ki nga waihotanga iho a o koutou maatua me o koutou tupuna, kia reka ake ai te taringa ki te whakarongo.

He whakatauki na tetahi kaumatua no Te Whanau-a-rua:—Aue! katahi ano tooku kuaretanga i pau ai tooku kaha kia riro mai i taku tamaiti te matauranga o te pakeha. Te hokinga mai ko te utu ki au he “purari paka.”

Na o koutou tupuna tenei korero:—E tama kaua te iwi e tukua ki te mate i ta te tangata ke whakaaro; engari hei tau ake, ahakoa tika, ahakoa he ka pai tou matenga. E te Ropu Mahi, mahia te mahi engari kaua hei tinea te Aroha, te mea tena hei pohiri atu ia koutou, hei naumai atu i a koutou ki te kaainga i nga hokinga ki nga kuia nei ki nga koroua nei e ngokingoki atu ana i te paenga taru o te “ahikaroa” o te “aroha.”

Ki te mau hoki i a koutou te manawanuitanga o te pakeha, koiana tonu te rerenga wairua, me nga tauamata poroporoaki ki te “ao Maori” haunga ia te Matauranga.

Te Rawakore:—Te rawakoretanga o te pakeha he ngaro no te whakapapa. Ka maroke te toto, ka matao te aroha, i runga i te toto whanaunga, ka piri ki runga i te tinana taonga. Ka putake i konei nga whakapapa “hoa aroha.” Ki te riro te taonga i te hoa kua mutu te aroha. Kua rawakoretia “te hoa aroha.” Kaati ka taea e te pakeha te moumou o tona tinana mo te taonga. Haunga ia nga rawakore moumou taonga. Te rawakore o te Maori rereke i to te pakeha. I nga ra o te Maori-tanga kaore e korerotia ana te rawakore o te tangata, engari te tangatatanga. Ikore ai e korerotia na te mau tonu o te whakapapa, a ka rewa tonu te toto hei tinana mo te aroha whakawhanaunga i mau na i roto i o taua whakapapa. E kore rawa e taea e nga tohunga-a-ature, tohunga matakite, makutu ranei te whakamoemoe ki nga tikanga pakeha. Heoi ano e taea ai ma taua ano e kawe ki te Paremata tinei ai, katahi ano ka matao te toto me tahu ranei nga whakapapa ki te ahi, me whaina ranei nga tangata e pupuri ana i te whakapapa.

Me patai ake i konei:—Ka pehea nga kongakonga e hamuhamutia haeretia nei me nga pirau e ngaro haere nei? Te whakautu:—Patai atu ki nga tohunga o taua ropu.

Ina nga whakatauki a o koutou matua me o koutou tupuna hei arahi, hei tia i o koutou whakaaro ka whakamoe atu nei i nga waka maha o te hinengaro ki roto i nga tikanga o “te ao hou” me te “pakehatanga”:—

1. Kia mau te manaaki tangata, ahakoa tangata haere, ka-rangatia kia peka ki te kaainga kia ingoa ai koe.
2. Te tohu o te tangata rangatira he mahi kai, he manaaki, he aroha ki te tangata.
3. He kino te nui tangata ki te kai i nga kai, engari kei te ra o Tu ka kitea te pai o te manaaki i te tangata..
4. Nau ko te rourou naku ko te rourou ka ora nga toa horokai o te manuhiri.
5. He taura taonga e motu, he taura tangata e kore e motu.

Ka puta ra nga uri o koutou matua me o koutou tupuna i a koutou, ka toro nga kawai whakapapa a ka hono ano, na kona i kore ai e korerotia te rawakoretanga o te Maori.

Te tau o te rawakoretanga i roto o Heretaunga nei i timata mai i te 1851 ara i timata mai i te hoko o Te Waipukurau poraka ka rahuihia ko nga wahi e nohoia ana e ratou hei oranga mo ratou. Enei tu rahui i tae pea ki te iwa. Ko Te Aute Kareti te tekau o aua rahui.. No te tau 1865-6 ka ara ake nga tohunga whakatakoto kaupapa ture i roto i Te Parmata Nui o Te Koroni, ehara i te tohunga mo taua, engari he tohunga no nga tohunga e kore nei e taea te korero oua whakamarama. Ko te ture tekau tangata tenei mo te Karaati. No te tau 1867 ka huaki tenei mate nui, mate whenua, mate tangata. Koiane te raupatu i pa ki Heretaunga: he mea whakakaupapa marie ma te ture e raupatu, ka mate i konei te rau, te rua rau tangata i noho hei tiwhikete, ka riro te whenua i te karaati kotahi, me nga karaati tekau tangata. Enei mate ehara i te mea ma te ropu mahi e kitea ai. Ena korero me ena tikanga katoa e mau mai na i Te Paremata me nga pepa o nga Hupirimi Kooti, a kua mahia etahi, kua ngawari nga tikanga mo etahi, kua turengia he wahi e taea ai te whakaara etahi, otira kua oti katoa nga ture mo nga mahi e rere atu ana ki nga waho i nga ture o Te Tominiana, me nga ture tae noa ki nga rarangi o Te Tiriti o Waitangi e puare mai nei hei whakataanga manawa mo Te Iwi Maori. Enei tikanga katoa i whakawhaititia mai nei i roto i enei tau maha e nga matauranga o mua heke iho, heke iho, ko tatou tenei e rongorongo nei e kite tonu nei i te aue o te ao katoa i nga tikanga a Te Ropu Mahi, e whakaomaomatia nei e te hunga rawakore, i te hao haere ki nga taonga me nga painga i puta ki te hunga tohu taonga. Ko nga mate o Te Maori kaore i pera me o te pakeha. Ko nga rongoa mo o tatou nei mate kua whaiti mai te whakarapopoto kei mua tonu i o tatou

aroaro i tenei ra. Ko te patai e marama ana ka penei na:—Na wai tenei mahi i penei ai? Na te wa me nga Kawanatanga tae mai ki tenei e tu mai nei me ona tangata katoa e tautoko ana e whakamarama atu ana i nga mate nunui o Te Motu ko te mema o Te Tairawhiti tetahi o aua tangata ara ko Hon. A. T. Ngata, M.P., M.A., LL.B. Heoi ra i te mea kua kitea, kua mohiotia nga mate, kua tuhia mai nga rarangi o nga rongoa, heoi ano ta te turoro he whakaatu i tona mate i tona mate, ka tono kia uiuia ki te wahi e tika ana. Kia kaha mai e *Te Toa Takitini* ki te rauhi mai i Te Iwi kia haere i roto i te whakaaro tupato me te manaaki i te taonga.

Kia kaha ki te tatau i o tatou ra.

TA TE KARAITIANA KI TONA WAIRUA I A IA E WHAKAHEMOHEMO ANA.

Na Alexander Pope; na R.T.K. i whakamaori.

1.

E te kora o te ora i rere mai nei i te mura o te rangi,
Whakarerea, aue, whakarerea tenei anga matemate noa;
Wiri tonu, tumanako tonu, whakatakiaroa tonu, rere tonu—
Aue, te mamae, te kororia, o te mate!
Kaati ra, e tinana kaingakau, kaati te koiri,
Tukua au kia wairuhi atu ki te ora!

2.

Whakarongo! he hamumu; kei te mea nga anahera.
“E taina wairua, haere mai ra!”
He aha tenei e tino to nei i a au?
E mau nei i oku whakaaro, e peehi nei i aku kamo,
E rumaki nei i oku hiahia, e kukume nei i toku manawa?
Kiia mai ra, e toku wairua, ko te mate ia nei tenei?

3.

Ka whakatoririki te ao: ka ngaro!
Ka tuwhera iho te rangi ki oku kanohi! ko oku taringa
Tatangi tonu i nga rangi anahera:
Homai, homai o koutou parirau! ka maiangi au! ka rere!
E te Po! kei hea tou wikitoria?
E te Mate! kei hea tau wero?

He korero tino tohunga tenei; me ata korero kia kitea ai te ata whakatakoto o te kupu me nga whakaaro. Ko te tangata nei kei te whakahemohemo; kei waenganui ia i te ora i te mate; i tenei ao i tera ao. Na reira kei te whakaangaanga tona ahua; ko te tinana kei te pupuri ko te wairua ia kei te hiahia ki te rere; no konei i rangi-rua ai te ahua o nga kupu: te wiri me te tumanako; te whakaroa me te rere; te mamae me te kororia o te mate; te wairuhi me te ora.

I te rarangi tuatahi ko nga kupu a te Karaitiana ki tona wairua kia rere ki te Atua ki te take mai o tona ora; he kupu ki te tinana kia mutu te koiri, kia tukuna hoki tona wairua. I te tuarua o nga rarangi kua ngaro haere ona whakaaro, kua moe haere ona kanohi, kei te rongo ia i te reo o nga anahera e powhiri ana i a ia. I te tuatoru kua tata ia te kaheno; kua rongo ia ki te waiata a nga anahera; kua whakamaia ia; kua whiti atu i te mate ki te ora. Ki ana kupu whakamutunga ko nga kupu a Paora, i whakamanamana ai ia ki te mate.

He tokomaha nga tangata e korero i enei korero he hunga reo-kihi a ko etahi o ratou kahore ano pea kia kite noa i nga korero a Pope i te reo Ingarihi kei reira nei te tino rekanga o enei korero: te tau, te ngawari, te kore e tatu, na konei he mea pai te tuhituhi i nga korero a Pope i te reo Ingarihi i to Pope reo ake.

THE DYING CHRISTIAN TO HIS SOUL.

1.

Vital spark of heavenly flame,
Quit, O quit this mortal frame:
Trembling, hoping, lingering, flying—
O the pain, the bliss of dying!
Cease, fond Nature, cease thy strife,
And let me languish into life!

2.

Hark! they whisper: angels say,
"Sister spirit, come away!"
What is this absorbs me quite?
Steals my senses, shuts my sight,
Drowns my spirits, draws my breath?
Tell me, my soul, can this be death?

3.

The world recedes: it disappears!
Heaven opens on my eyes! My ears
With sounds seraphic ring:
Lend, lend your wings! I mount! I fly!
O Grave! Where is thy victory?
O Death! Where is thy sting?

TE WAIPIRO

ONA KINO ME ONA PONONGATANGA.

KO WAI E POHEHE ANA? KO TE TANGATA PEA, KO
TE WAIPIRO RANEL.

*Na Takuta M. E. Staley (he Takuta Wahine). Na H. Pounanga,
LL.B. i Whakamaori.*

HE take tenei hei titiro ma tatou, i temea ko matou e mohio ana ki nga hua e pa ana ki te tangata, ki te iwi hoki, i runga i te Waipiro, ara i te pia i te waina me era atu wai whakahaurangi.

Kua akoria nga tamariki i roto i nga Kura Kawanatanga kia kaua e pa ki enei inu i runga itemea e kiia ana he paitini. He ui te whakaaro he aha i pera ai te akoranga i aua tamariki, a he aha hoki nga hua o enei inu—he whakakaha, he whakangoi-kore ranei? E marama ai, me titiro e tatou nga mahi a enei wai whakahaurangi, ara:—

1. Ki nga kai i roto i te puku.
2. Kite whakamahanatanga i te tinana.
3. Kite kaha arai i nga mate.
4. Kite whakatipuranga i te tinana.
5. Kite whakakaha i te tinana kite mahi, ate hinengaro hoki kite whakaaro.
6. Kite mana o te roro ki runga i te tinana.
7. Kite Iwi hoki, ki nga hara o te tangata, ki nga tamariki e tipu ake ana, ki nga painga hoki e hua ana kite kainga.

Tuatahi, *he aha tenei kupu e kiia nei te "Alcohol?"* E kiia ana he wai, he rereke tona piro, he makatikati hoki kite kaki. E kore e taea te inu ko ia anake, ka wera hoki te korokoro mete puku. Na reira i whakananua ai ki etahi atu wai kore kaha; ka kiia he pia, he waina, he wehike me era atu inu whakahaurangi.

He tino kaha te hiahia o te "alcohol" kite inu wai. Kite kuhua te miiti, te heeki ranei, ki roto i te parani me te "alcohol" ko te wai o taua miiti me taua heeki ka whakamaro ketia ka whakamarotia hoki. Pena ano hoki te tinana o te tangata e inu ana i enei wai whakahaurangi, ka whakamaro ketia nga waahi e whakatipu ana i nga kikokiko o te tinana. Ko te take tenei i kaha ai te maroke o te kaki; ka mutu te inu tuatahi, ka hiahia ano mo etahi atu. Ko te take hoki tenei i naua ai te tangata kite whakamutu. Ka nui ana inu, ka kaha atu te maroke o te korokoro mo etahi atu.

I peheaatia te mahinga i enei inu? I tangohia mai te "Alcohol" i roto i te huka o te huarakau me te taahi o nga mea e whakatipuria ana. Ka whakamaoatia te huka mete taahi ka puta mai kote "alcohol" mete kaahi e kiia nei he "Carbon Oxide." E rua raua he paitini anake. Ka tangohia nga waahi e tika ana hei kai ka mahue iho ko nga tokorua nei. I roto i te Pia, e 90 wahanga wai e 6 wahanga alcohol (paitini) e 4 wahanga paare. I roto i te Waina, e 10 tae atu kite 20 wahanga paitini i roto i te 100 wahanga o te wai. I roto i te Parani mete Wehike, e 50 tae atu kite 60 wahanga paitini i roto i te 100 wahanga o te wai.

He aha te take i kiia ai te "alcohol" he paitini? E kore enei inu e uru atu ki nga waahi e whakatipu ana e whakamahanana ana e whakakaha ana hoki i te tinana. Ko te mahi tuatahi a enei inu he patu i aua waahi. Pera hoki te mahi ate paitini. E kore e tika kia kiia enei inu he kai, itemea kote mahi ate kai e kainga ana he whakatipu i nga wheua me nga kikokiko, he whakakaha i te tinana mete hinengaro, he whaka-

kaha hoki kite arai atu i nga mate e pa ana kite tinana. Kite kuhua te miiti ki roto i te karaihe wehike, e kore e roa ka ma te kara o taua miiti, ka huiki ka maaro. Pena ano te mahi a enei inu ina uru i roto i te puku. Ka whakamarotia nga kai, a ka pera ano a roto i te puku, ka kore hoki e kaha kite ngongo i nga waahi o te kai heiwhakatipu i te tinana. Na runga i te ita i iti ai te hiahia ki te kai.

He kupu tohutohu kia tatou kei a "Koroniti Tuatahi, Up. 8, Ra 13. e ki ana i reira." . . .

Mote taha kia tatou, me titiro nga kupu kei a "Matiu Up. 18 Ra 6, e ki ano i reira:—

Ko nga mahi me nga whakaaro o te tangata e puta ana he hua atahua he hua kino. Notemea e kore te tangata e noho ko ia anake, na reira kia tupato tatou kia kaha hoki kite tohutohu kia kaua e inumia tenei paitini. Ka puta he painga, ina tutuki ia tatou era tikanga. Kite kite tatou i te tangata e mea ana kite rere i te pari, kaua e ki "Nona ano te pohehe, mehemea e hiahia ana kia mate, e pai ana." Kaua e pera. engari me whakapau te kaha kite arai kei mate ia, kia puta ai o tatou rongotoa.

Me pena ano he mahi ma tatou kite hunga e inu paitini ana, ara e inu ana i nga wai-whakahaurangi.

He aha koia te take i momona ai te tangata e inu ana? Te take i pera ai, me titiro e tatou ki nga mahi ate toto. Kei roto i te toto nga pokurukuru e rua nga kara, he whero he ma. E rere ana enei i roto i te toto ki nga waahi katoa o te tinana. Te mahi a nga pokurukuru whero he mau i te ha o te hau pai (oxygen), a ina pa atu ki nga waahi momona o nga kai e kainga ana ka puta mai kote mahana mete kaha kite mahi. Pera ano hoki nga tima me nga tereina, na te pukaka o nga mihini i rere ai. Kite kore hoki e ka te waro i wera ai i roto i nga mihini e kore te tereina e rere. Te mahi ate "alcohol" he patu i aua pokurukuru whero, na reira i kore ai e mahana nga waahi momona i kore ai hoki he kaha o te tinana. Ka puta aua waahi momona ki waho o nga toto ka piri kite manawa, kite ate me nga takihi. Ka momona enei waahi ka maaro hoki, a ka kore hoki e mahi tika i a ratou mahi. Na reira i momona ai etahi o nga tangata e inu ana, a i ngoikore ai hoki te tinana kite arai i nga mate o roto me waho o te tinana.

Whakamahana ano ai ranei enei inu i te tangata? Kaore. Kua makariri te tinana, i runga i te korenga o nga waahi momona i whakaweratia. Ka inu te tangata ka tere te panapana o te manawa, ka tere hoki te rere o nga toto ki nga waahi katoa. Ka mumura te kiri, ka wera hoki. E kore e roa ka makariri, muri iho kua kore e kaha kite arai i te matao o waho pera i te tangata e kore ana e inu. He nui hoki nga mea i mate rawa i te matao.

He nui nga ahua paitini. Kote "alcohol" e kiia ana he paitini whakamoe (narcotic). Tana mahi he whakangoikore i te tinana me nga whakaaro mete manawa hoki. He nui ano

nga mea i moe i te moenga roa.

Kote take pea tenei i kore kaha ai te tangata inu kite arai atu i nga mate? Kite inu te tangata ka iti te kaha o te tinana (germs). Te mahi a nga pokurukuru ma i roto i te toto he patu i aua ngarara e uru nei ki roto i te tinana. E rite ana aua pokurukuru ma kite ope hoia e pakanga ana kite hoa whawhai. E ora ai e kaha ai hoki aua hoia ki nga mahi i whakawhiwhia kia ratou, me kai te tangata i nga kai ataahua me ngongo hoki i nga hau pai. Ki te inu te tangata i te "alcohol," ka haurangi ka hiamoe hoki aua hoia, ka kore hoki e kaha ki te whawhai ki aua ngarara kikino (germs).

Ka kite tatou i nga mahi whakamiharo o te tinana. He mahi ta ia waahi ta ia waahi i runga ano i nga tikanga i whakaritea e te Atua Kaha. Otira mate tangata ano e tukino i runga i te inumanga paitini.

Na runga i te "alcohol" i takoto kino ai nga kai i roto i te puku, i iti ai hoki te kaha o te tinana. Kite kore hoki e tika te whangai i nga pokurukuru i roto i te toto, ka ngoikore te tinana ka kore hoki e kaha kite arai i nga mate. Na Sir G. Sims Woodhead, enei kupu, he tohunga mohio ia no tetahi o nga Kareti Nunui o Ingarangi (Cambridge University).

"Tera ano tetahi wa i ki ai nga takuta he nui nga mate e ora ana, ina iti te inu i te 'alcohol.' Inaianei kua kite aua takuta kote mahi nui a taua wai he whakangoikore i te tinana o te turoro."

(Taria te roanga.)

TE POARI TIAKI O TE ARAWA.

TENEI kua tae mai ki *Te Toa Takitini* te ripoata a te Poari o Te Arawa mo te tau mutu mai i te 31 o nga ra o Maehe, 1925. Ko te ripoata he mea perehi rawa, he mea whakapukapuka. Kanui te mihi ki te pai me te marama o nga whakahaere katoa a te Poari. Ehara tenei i te kupu whakamanamana mo Te Arawa, engari tena e puta he painga mo nga iwi nunui o te Motu mehemeha e kite marama ana ratou i nga kaupapa o te ripoata a Te Arawa. Kei te whakau a Te Arawa i te tu o te arawhata hei pikinga atu mo o ratou uri ki nga tau-mata marama o nga wa e heke iho nei. Kia ora te Poari o Te Arawa. Ma a koutou tamariki, ma a koutou mokopuna e whakairo ki runga ki nga papa kikokiko, nga mihi mo te koutou kaha ki te whakawatea i te huarahi i mua i a ratou, i whiwhi ai ratou ki nga manaakitanga o te taha tinana, tae atu hoki ki te taha wairua. Kia ora te Poari katoa.

Heoi mo tenei wa. Taria te perehitanga o etahi wahi o ta koutou ripoata kia watea ta tatou pepa i nga korero e kaikatia ana.

HE RAPU WHANAUNGA.

TENEI kua tukua ake to tatou hoa a Wiremu Kingi. no Peria, Mangonui. He tamaiti rangatira, he tamaiti pai.

Kaore he kupu kino, kaore he whakato i roto i tona waha. He kata tana utu mo te korero kino a te tangata. Te kainga o taua tangata i pono ai ia ki tona aitua ko Te Mamaku wahi o Rotorua. He whare-porini (boarding-house) i wera i te ahi. Ko te ruma i moe ai ia i te puro o runga. Na te haruru o te mura o te ahi, me te ru o te tanukutanga o etahi wahi o te whare ka mokowhiti ake i tona moenga, ka rere i te ao-o-te-rangi kia kite i te whenua mehemea kei whea. Ka tau ki te whenua. Na te aetanga o te waha katahi ka mohiotia, he tangata ano hoki tera.

Ka haria iho ki te Hohipera i te Pakeroa. He wa roa i te Hohipera ka moe i te moenga o ana tupuna. Na konei nga uiui a nga Kai-whakahaere o te Hohipera mehemea e mohiotia ana taua tangata. Tona ingoa e karangarangatia ana ko Kewha Kingi. Engari te ingoa tika ko Wiremu Kingi. Na to koutou iwi mokai na Ngati-Whakaue i tiki kia takoto i roto i te kopu o tona tupuna o Tamatekapua, kia mihia e nga hapu o Te Arawa. I tae mai ano hoki ona hoa Maori, pakeha, ki te mihi ki te tangi ki a ia.

Kia ora koutou i roto i a karaiti Ihu.

—*Na Pirika Te Miron*

Ohinenutu,

Oketopa 5. 1925.

HE IWI MANGERE RANEI TE MAORI?

Na T. Wi Repa, M.B.

HE TAUHOU KE TE MAORI KI TE MAHI.

Ko tooku whakaaaro tenei. Tena i oti tatau ata tiro-tiro i ta te Maori mahi, i ana mahi ranei ia ia kaore ano i kitea e te pakeha. Kaore ia i tauhou ki ana mahi. Kaore hoki ia i mangere ki te mahi i ana mahi. Te mahi whanui a te Maori he *Riri*. Ko tana kaupapa tenei hei tiki i te mea e tikina ra e te pakeha ki te moni: ara i te "*mana*." Nga take katoa, nga mahi katoa o te ao Maori e whakaponongatia ana ki tenei kaupapa. Nga mahi tohunga, nga mahi tohungakore, hei awhina anake i te kaha ki te *Riri*. Titiro ki nga whakairo. Kei te pukana, kei te whatero nga arero. He tohu no te *Riri*. Nga pou o nga pa, he mea whakairo, hei mahunga tangata e pukana ana, e whakatete ana ki te hoa-riri. Nga pa maioro, he mea ata hanga hei whakarurutanga i te hoa-riri. Nga pa tuwatawata, he mea pera ano, hei kohanga e ora ai te iwi i nga taua haere noa. He mahi uaua te waihanga taiaha, me te oro patu-pou-namu. I hanga noa iho te taea o enei mahi heitaonga hoki mo

teriri. Te mahikai, kia ora ai te tangata ki te riri. Te waru kao, te paka ika, hei kai mo nga haerenga ki te riri. Te karo-wai, te paepaeroa, te mahiti, hei kakahu mo nga toa kia rawe ai te tu ki runga ki te tohu. Te whakawhanau tangata, hei tangata riri ma te iwi. Te mahi me te whakairo waka, hei waka taua. Te hi ika, hei kai ma te iwi kia ora ai, kia toa ai ki te riri. Te karakia ki nga atua kia tukua mai he toa ki te iwi. He tohunga motuhake hei tohutohu i te iwi ki te wa tika mo te riri. Te hanga whare runanga, hei whare mo te iwi kia kao ai ratau ki roto ki te pa, mo nga karanga puta tata ki te riri. Te rangatira, he tangata whakahuihui i te iwi kia kao ai mo nga take riri. Mo enei take katoa, kaore te Maori i mangere. I mohio te Maori ko tona ora, me tona mana i te ao nei, ki te toa ki te riri.

I roto i nga tau kotahi mano i mua atu o te taenga mai o te Karakia Karaitiana ki Niu Tirenī nei, ko ianei ta te Maori ahuhenua. Tona toto, kei te ki katoa i te purapura o tenei takatu. "Ka moe te mata hi tuna; ka oho te mata hi taua." Ahakoa ia mohio ki te whakatauki: "He toa taua, he kai na te patu," i mohio ano ia ma te mataara anake e taea ai te karo taua patu.

I te pahatanga o te Riri nui whakaharahara o te ao ki Iuropi, kaare i ariarika te marangatanga o a tatau tamariki, hei hoia ma te Kingi. i runga i to ratau rongonga i taua purapura toa e koiri ana i roto i o ratau toto.

He aha nga mahi e kia nei tatau he mangere? E kia ana te Maori he mangere ki nga mahi o tenei wa. Aua mahi, he hoko-hoko, he mahi paanu, he kamura, he parakimete, he mahi kaari, he kapene kaupuke, he heremana, he taraiwa kaata, he tiaki hotera, he teera kakahu, he horoi pereti, he kuki, he mahi pata, he manufacturers, he mahi pia, he mahi wehike, he aha ake, he aha ake.

He tauhou ra tatau ki enei mahi. Kaore enei mahi i te mahia ki nga marae o te Maori kei nga taone te nuinga e mahia ana. He tauhou ia ki te hokohoko. Kaore ia e mohio ki te whaka-haere business, ki te tiaki kaute, ki era atu mahi kaore ano ia i mohio ki te whakaputu moni he mahi. Haramai tonu ana moni haere tonu ake—moni reti, moni mahi. Na te pakeha enei mahi. E ki ana te Maori he mahi taurekareka enei. Ara ke ta te rangatira mahi he riri ko te kakahu hoki o te rangatira he mate. No reira i te wa aio nei, kore riri nei, ko te momo rangatira te tino tangata hauaitu atu o tatau. Ano tona ahua he kakano i tiria ki roto i te oneone titohea. Ko tenei mea ko te whakawhiti kaupapa, kia kotahi rau tau ka kitea ona hua. Te wahanga a te Wiwi i te kaupapa o tona Kingitanga, kotahi rau tau i muri iho, katahi ano kahua mai te kaupapa hou. O enei tau tata nei ko Haina, ko Ruhia, ko Tiamani, kua tukituki i te kaupapa Kingi, a, kei roto tonu ena mana i te mamae o te wahine e whakawhanau nei i te tangata hou.